

З українського життя.

Про союз (спілку) українських акторів.

Нові потреби національного життя українського народу виставили перед ними на порядок денній силу питань, ріжних по своєму змістові, по своєму значенню, але, не дивлячись на свою ріжномаїтість, характерних для нових настроїв, для нових тенденцій в нашому громадянстві.

Ще недавно аморфне, застигле, як болото, ще недавно «національна притча во языцехъ»—воно починає виявляти нові ознаки життя, національної бадьорости і національної творчості. Процес, який саме тепер ми переживаємо, характеризується властиво збудженням національної свідомості серед ріжних груп українського громадянства, навіть серед широких мас його, як селянських, так і робітничих, і бажанням оформити цю свідомість, фіксувати її, втілити її в певні реальні форми. Той, хто пильно приглядався до нових настроїв українського громадянства, до нових фактів нашого національного життя і вмів на підставі оцінки останніх зробити певний об'єктивний вивод, не може не зауважити однієї риси, властивої тепер для українського громадянства, а саме: бажання його згуртовати свої національні сили, організуватись для успішної боротьби за свої національні потреби. По всім лініям наших національних інтересів, по всім лініям національного життя відбувається тепер цікавий і радісний процес організації громадських сил і концентрації національної енергії. В деяких сферах ця організація і концентрація набрала вже реальних форм і стала живим, творчим фактом живого життя, в ін-

ших вона перебуває стадію ембріонального, первісного існування і, переживаючи процес розвитку, зросту, визрівання, чекає ще свого часу, щоб визріти в настиглий колос і утворити нову парость національного життя, нове творче джерело її. В сфері політичних змагань українського народу ми маємо діло з фактами першої категорії, в сфері культурних—з другими. І хоч як не значні, не великі і не впливові ці факти, а надто другої категорії, все ж вони мають позитивне значення і являються об'єктивними показчиками викликаної до нового життя творчості національних сил і бажання пристосувати її до нашого національного добробуту та розвитку.

Минаючи вже змагання політичних сил українського громадянства організуватись в певні політично-національні партії, відповідно до класового становища данної національної групки, минаючи змагання де яких національних груп організуватись в відповідні товариства для культурно-просвітної праці («Просвіти») і наукової («Українське наукове товариство у Київі»), останніми часами ми бачимо спроби організації і в напрямку професіональних потреб деяких національних груп, в напрямку чисто професіональних інтересів кожної із цих останніх. До таких змаганів треба зарахувати перш усього змагання українських письменників і літераторів—закласти товариство українських письменників і українських акторів—закласти «театральне бюро» або «спілку» українських акторів. Що до першого з найменованих товариств, то справа з ним стоїть поки що не дуже втішно: питання про організацію українських акторів починає, що далі—все більше ставати актуальним і приваблювати до себе увагу не тільки самих акторів українських та діячів української сцени, а й ширших верств українського громадянства. Різниця між тим, як стоїть справа з організацією товариства українських письменників і українських акторів в значній мірі пояснюється специфічними умовинами праці кожної із цих двох професій. Незначний розвиток української преси і книжного видавництва, що стоїть в залежності од того споживчого (потребительського) ринку, на який вони розраховані, не дойшов поки що до того ступня, деб продукценти, робітники української преси відчували потребу негайної професіональної організації для оборони своїх інтересів од чиєсь експлоатації.

Інакше стоїть справа з умовинами праці на українській сцені. Український актор є типовий і справжній продавець своєї робочої сили.

Його становище—також саме, як і кожного робітника. За свою працю пересічно одержує він мало, за те працює багато. Заробітна плата його стоїть в суперечці з кількостю тієї енергії і тих «робочих часів», які він отдає підприємцю-антрепреньорові. «Прибавочна стоймість» залишається в руках останнього і є об'єктивним показчиком експлоататорських умовин праці українського актора. Досить велике число українських труп і служащих по них акторів (чоловіків і жінок) утворюють доволі твердий ґрунт для ріжниці інтересів антрепрізи—з одного боку, і професіональних працівників сцени—з другого. Через це справа організації професіонального товариства українських акторів має де-які шанси на здійснення; через ці ж таки причини викликає вона більше інтересу до себе і живої уваги з боку громадянства.

Історія і фактичний стан, в якому зараз перебуває ця справа, на підставі газетних відомостей, уявляються в такому світлі.

6 января цього року д. Ол. Володський умістив на сторінках «Ради» (ч. 5) «Листа до Українських акторів», в якому, пригадавши 25-літнє існування українського театру і сконстатувавши, що й до цього часу українські актори не зъедналися, не власниували свого театрального бюро, свого, хоч якогось товариства, кликав акторів «додати своєї праці на те, щоб завести українське театральне бюро». Практичне завдання, яке ставив д. Володський для діяльності такого бюро, зформульовано ним занадто схематично і загально. «Головним завданням українського театрального бюро мусять бути — зъїзди українських акторів, на яких повинно обміркувати становище українського театру взагалі, а зокрема запомогти українським акторам, та інші пекучі питання». Зараз же після листа д. Володського «гурток українських акторів і хористів трупки д. Гайдамаки прислав свого листа в ред. «Ради», в якому зазначалось, що вони цілком згожуються і приєднують свій голос до заклику д. Володського в справі заснування українського театрального бюро—«маючи надію, може хоть тоді поліпшиться гірке сучасне становище українських акторів, а особливож «меншого брата»—хористів. З бажанням, як найскорішого здійснення цієї справи, ми зного боку звертаємося до товаришів українських акторів з покликом: час прийшов єднатися та подумати самим за себе! Так не залишаймо, товариши, цього питання! А надто на це треба звернути увагу молодому поколінню акторів і хористів, яким більше всього доводиться почувати непевне становище українського

театру, як з боку морального, так і матеріального,—а все через брак професіональної організації». Крім акторів трупии д. Гайдамаки, на заклик д. Володського відгукнулись в пресі актори з трупии д. Сагатовського, і на тім справа на де-який час затихла.

Незалежно од заклику д. Володського справа про організацію товариства українських акторів виникла поміж артистами трупии д. Прохоровича після одного факту експлоатації з боку орударя трупии, самого д. Прохоровича. Ініціатива організації належала акторові д. Левітському. Після обговорення питання, до якого з великою прихильністю поставились актори трупии Прохоровича та Колесниченка¹⁾, останні склали листа і розіслали його по інших українських трупах, в якому закликали «всіх діячів укр. театру до згуртування й боротьби проти антрепреньорів-експлоататорів». Лист цей настільки цікавий, що ми його подамо цілком, як матеріал для характеристики тих відносин, що панують по наших трупах між антрепрізою та акторами, і як показчик збудження класової та професіональної свідомості працівників української сцени.

«Товариші!—звертаються до останніх актори з трупии Прохоровича —

Цим оповіщаємо вас, що ми, всі служаці української трупии Прохоровича та Колесниченка, зібравшись для обміркування становища усіх взагалі діячів української сцени, прийшли до такого висновку. Всі трудящі маси для боротьби з експлоатацією своєї праці виробляють відповідні засоби цієї боротьби. Головнішим з цих засобів безумовно єсть «Спілка» (союз) або з'єднання всіх трудовників до купи, бо тільки в з'єднанні може бути сила. В наші часи сливе по всіх галузях праці, до російських артистів включно, істнують такі «Снілки», і користь від них очевидна для кожного робітника, і тільки наша українська сцена не то що не прогресує в ділі боротьби з експлоатацією, а навпаки—регресує, даючи спроможність антрепреньорам і ріжним «паразітам» української сцени, що здебільшого нічого загального з нею не мають,—все з більшою й більшою нахабністю експлоа-

¹⁾) Див. статтю д. Ткаченка в „Раді“ ч. 151. «В справі організації українських артистів».

тuvati працю актора й кожного сценічного діяча взагалі. Усі отdі штрапи, нічим і ніким необмежені, вичети за дні, які тільки заманеться антрепреньорові встановити, і взагалі—найповніша сваволя з боку цих антрепреньорів,—безумовно вирости на ґрунті як безконтрольності, так і абсолютної неодвічальності антрепреньорів перед ким би то не було.

Все це настільки ненормальне й неприємне, що мимоволі доводить до висновку: так жити далі не можна! Що ж його робити? Единий засоб, яким можно припинити сваволю антрепреньорів і взагалі урегулювати усі ненормальності нашого життя, де єсть—«Спілка (союз) сценічних діячів української сцени», бо протест одної людини, звичайно, не може нічого вдіяти. Спілка ж нас згуртує докупи й підтримає, бо гаслом (девізом) її, як і інших спілок, повинно бути: «усі за одного і один за всіх»!

Таким чином, завданням всіх членів такої «Спілки» повинно бути вироблення загальних і користних за-для всіх діячів українського театру правил і проведення цих правил в життя. Нема чого й казати, що «договор» «Російського Театрального Общества», який вже існує, не може задоволити нас, українців, бо він зовсім не пристосований до життя й діяльності української сцени. Про випадкові ж контракти й умови, складені антрепреньорами, не варто й говорити.

Зазначені «правила» повинно виробити загальним голосуванням усіх членів «Спілки» і не тільки на користь тої чи іншої сторони, а доконче на обопільну користь; завданням всіх членів повинно бути як контроль, так і підтримання цих правил усими способами до товариського суду, страйків і бойкоту включно.

Майбутня діяльність «Спілки», що до матеріального боку, повинна залежати від голови та уповноважчих.

Маємо надію, що ви вповні згодитесь з тут висловленим і зрозумієте усю вартість, всю необхідність подібної «Спілки».

Як бачимо з наведеного нами листа, він значно одріжняється од аналогічного заклику листа д. Володського. Він більш умотивований і не такий загальний: спиляючись на конкретних матеріальних умовинах праці українського актора, на фактах безоглядної і безконтрольної експлуатації з боку антрепризи, він не сепарірує цих фактів; не каже, що вони залежать тільки од волі останньої а пояснює їх поход-

ження, вірно зауважуючи, що вони виростають через загальні причини, із самого характеру і ладу театральної справи української, де немає ніякої волі для артиста, де пишним квітом бує безконтрольність і абсолютна неодвічальність антрепренєрів. Та хотіть артисти з трупин д. Прохоровича і вміли побачити справжні причини свого ненормального становища, звязавши свою долю з долею всіх «трудящих масс», і прийшовши до переконання, що тільки тих засобів для поліпшення свого становища, до яких звертаються останні, цеб то організація—професіональна—треба вживати і їм самим, не дивлячись на це, їм не пощастило перевести справу організації в життя і заінтересувати нею ширші кола працьовників української сцени. На перешкоді стояли причини почали об'єктивного характеру, почали ж такі причини, усунути які не вміли самі ініціатори справи.

Що до перших причин, то до них треба залічити перш усього страшенну розъєднаність українських труп. Ніхто властиво не знає, скільки саме їх тепер є і де вони дають свої вистави. Роскидані по всьому просторі України і Росії, вони переїздять з одного міста в друге, від Чорного моря до Тихого океану, від Києва чи Каменця до Владивостоку, від Одесси, Катеринодара до Ревеля й Петербурга. Тісних звязків між трупами немає і часто-густо ніяким чином не можна довідатись, де саме в даний момент перебуває та чи інша трупа. При такій розъєднанності ініціаторам професіонального товариства українських акторів слід би було дістати відповідні відомості і інформації про всі українські трупи, зав'язати тісні стосувки з ними, ввести в курс інтересів порушеної справи по можливості найбільшу кількість працьовників кожної з українських труп, щоб скрізь викликати живий обмін думок, живу заінтересованість ділом. Треба було б скласти проект статута майбутнього товариства і розіслати його для ознайомлення по всіх, а по можливості по всіх відомих трупах; тоді на цей би проектирований статут разом із закликом ініціатори могли б дістати можливі додатки, поправки, коррективи, в решті решт він міг би стати за основу для колективної творчості всіх заінтересованих справою професіонального товариства; в кінці такий статут в закінченій формі мусив би бути результатом підготовчої праці і творчості не самих ініціаторів справи, а ширшого кола, цілого колективу українських артистів.

Велике значіння мало б для успіху справи ще й те, коли б ініціатори не обмежувались в своїй підготовчій роботі одними тільки

безпосередніми зносинами з заінтересованими колами українських артистів, а звернулись до запомоги пресси, як російської так і української. Тоді б питання про організацію товариства поставлено було б на більш міцний ґрунт, набрало б розголосу серед громадянства і безумовно мало б більші практичні і моральні наслідки, ніж тепер. Ініціатори ж справи, не подбавши як слід про це все, постановили скликати зъїзд в минулому квітні, щоб то через такий період часу, коли й не можна було сподіватись, що б справу було обговорено і продиктовано як слід по окремим трупам. Дякуючи цьому, а почасти й через інші перешкоди, справа із зъїздом представників од окремих труп вийшла невдачною і не набрала такого широкого розміру, як вимагалось інтересами діла. На зъїзд явились представники од 4-х тільки труп: Сабініна-Саксаганського, Ярошенка, Прохоровича-Колесніченка і Григоренка. Частина з цих представників, а саме д. Іванов од труп Сабініна-Саксаганського і д. Левітський показали себе з дуже несимпатичного боку і виявили, що вони не можуть бути на висоті свого завдання і не вміють як слід виконувати того, що покладають на їх обовязок з їхньої доброї волі їх товариші по професії. Так, — д. Іванов не зволив навіть повідомити своїх товаришів з тієї трупли, де служив, про наслідки зъїзду, — а десь зник, одержавши посаду в іншій трупі; д. Левітський, ініціатор і організатор зъїзду, одержавши від зъїзду доручення подати на затвердження виробленний останнім статут товариства, не захотів виконати цього доручення і, як повідомляє кореспондент «Ради» д. З. Ткаченко, махнув рукою і на статут і на саму «Спілку»¹⁾... Зашкодив організації зъїзда представників од ріжних труп терорізм деяких антрепреньорів, які, довідавшись, що «шантрапа» збирається організовувати якусь спілку для оборони своїх інтересів, побачили в цьому «антіантрепренєрську пропаганду» і почали вживати ріжних репресій, щоб паралізувати «агітацію» за зъїзд і одбити охоту у «шантрапі» працювати в відповідному напрямку по окремих трупах. Так, напр., антрепреньор д. Суслов, як повідомляють автори цікавої статі в «Раді» (ч. 160) — «До організації Спілки діячів української сцени» д. д. — А і Ш. «за агітацію на користь «спілки» відмовив від служби уповноваженному від труп д. ІІєрбатюку, полічивши це за антіантрепренєрську про-

¹⁾ Див. «Рада», 151.

наганду! Д. «Щербатюк» зостався без кусочка хліба з жінкою і дітьми! Не дивно, що подібні репресії з боку антрепреньорів так террорізували «маленьких артистів», що де які з них «страха ради іудейська» примушенні були мовчати і не дихати, хоч певне відчували весь тягар свого тяжкого становища і знали позитивну вагу тієї справи, якою хотіли заінтересувати їх артисти з труппи Прохоровича. Так, напр., коли лист од останніх прийшов до артистів з труппи Суслова на ім'я д. Рейса, цей останній, як повідомляють автори зараз цітованої нами статті, «навіть не показавши його ні кому із своїх товаришів, вернув нам назад, дописавши ще такі слова: «у нас в труппѣ слишкомъ натянутыя отношенія съ антрепренеромъ и я поэтому не могу взяться за это дѣло. Вишилите кому нибудь другому». «Натянутыя отношенія» панують не тільки в трупці Суслова, а напевне по всіх трупах, але відсіль ще не випливає, щоб д. д. Рейси і інша «шантрапа» мирились з тим станом річей, який піддержує антрепріза, і не постарались вдарити палець об палець, щоб стон цей змінити на крацій та по-класи вже кінець тому становищу, при якому той, кого визискує антрепріза, відкидає од себе всякі засоби і поради поліпшати своє становище і умови свого існування на сцені. Відповідь д. Рейса на заклик його товаришів працювати для спільногогоувільнення являється характерним показчиком «забитості» українського артиста, його не-свідомості і страху перед силою капітала в образі антрепреньора, які разом з іншими причинами часом примушують його гнути свою спину все нижче та нижче, аби тільки не загубити й того куска хліба, який вирвав із рук більш сміливого і ідейного працьовника д. Щербатюка антрепреньор Суслов!

Так само трапилось і з листом до артистів трупки Суходольського. Дякуючи непевним адресатам артисти і цієї трупци навіть не знали, що до їх зверталися в болючій справі їхні більш свідоміші товариші і, звичайно, не могли зного боку допомогти їм посунути її наперед.

Певна річ, що так само трапилось із листами до інших труп: несвідомість українських артистів і неактивність їх загальмували справу організації зїзду і зашкодили повести справу так, як вимагали інтереси останньої.

Та як би там не було, зїзд одбувся в Новочеркаському в кінці минулого апріля ц. р. Зорганізований невміло, він і наслідки мав не аби які великі. Хоч на зїзді і вироблено було статут і постанов-

лено було одіслати його на затвердження адміністрації, але, через згадані вже причини, всього цього ще й доси не пощастило перевести в життя.

На тому ж таки зустрічі постановлено було скликати другий зустріч українських акторів на 3—6 вересня ц.-р. в Харкові. Про те, що буде предметом його нарад, які питання розглянутимуться на ньому,— газетні джерела не подають ніяких відомостей. Очевидно, що йому знову доведеться повернутись до того ж, що обмірковував і зустріч в Новочеркасську.

Ось фактична сторона справи з організацією товариства українських акторів, по скільки можна говорити про неї на підставі газетних відомостей, оголошених в «Раді» та в «Театрѣ и Искусствѣ». Хоч і як вони не повні і не мають нам в цілому того процесу, який переживає тепер товариство працьовників української сцени, все ж вони мають певне позитивне значення і свідчать про збудження свідомості тих, кого привычайлись вважати символом регресу і варварства в сфері української штуки. Як і кожне явище нашого громадського життя, що каже нам про збудження національної свідомості в тій чи іншій групі нашого громадянства, про змагання її до єдинання, організації, до організованої праці в тому чи іншому напрямі національного життя, воно вимагає пильної уваги до себе і допомоги з боку кожного, хто відчуває величезну вагу організації національних сил, чи то в сфері політики, культури, просвіти, чи, нарешті, в сфері національної літератури. Через це ми вважаємо за свій обов'язок висловити з своего боку де-кілько уваг на тему про заснування товариства українських акторів.

Потреба його випливає перш усього із того сумного стану речей, в якому зараз перебуває українська сцена, а особливо безпосередні діячі її—актори.

Ніякий театр, дайте йому хоч найкращий з ідейного боку репертуар, не буде розвиватись і виконувати своєї високої місії доти, поки жерці його—робітники не будуть проняті думкою про її високу мету, про її нерозривний, органічний зв'язок з ідеєю розвитку і культурного добробуту цілого народу. Коли актор розумітиме, що кожен його крок на сцені і ціла служба—є службою ідеї, він почуватиме моральне задоволення, бо знатиме, що сили свої витрачує не на забавку, не на те, щоб тільки мати «заробіток на прожиток», а на збудування рідної культури, на те, щоб спричинитись загальному поступу. Не можна

сказати, щоб українські актори зрозуміли цей органічний зв'язок своєї праці з національною ідеєю або з ідеєю загального постулу. Невисокий національно-культурний розвиток нашого народу і специфічні умовини, в яких розвивається наш театр, довели до такого стану річей, що український актор йшов на сцену зовсім не свідомим своєї культурної праці і може в 99 випадках на 100 не знати навіть, яку велику вагу для розвитку народа має національний театр, яке величезне значіння він може відограти в інтенсифікації національної енергії і прискоренню дня національної емансидації. Актор—ремісник, актор—«варвар»—ось здебільшого пересічний тип працьовника української сцени до недавнього часу. І коли справді сформулювати характер відносин українського актора до театру, довелося б вжити того стопцюваного виразу, яким завше українські літератори і театральні критики пітнували невисокій рівень діячів української сцени. «Що йому Гекуба і що він Гекубі» — ось формула тих відносин, ось найправдивіша кваліфікація його цілого поводження на сцені. Ця формула, може за деякими винятками, годилася б і для оцінки тих мотивів, через які кожен окремий актор йшов на сцену, могла б вона характеризувати його гру та, певноб, пригодилася і для оцінки всіх його інтересів, так чи інакше звязаних з театром. Сцена українська — то був справді правдивий захист ремісників штуки, які несли за зобою і культивували на ній тупість і неосвіченість, безталанність і безпринципність, обмеженність і деморалізацію. Склад працьовників української сцени — менше всього надається до якогось втішного выводу і рожевих виглядів на будучість нашого театру. Так стояла справа до недавнього часу та певно й тепер в значній мірі стоїть так само. І коли в зовнішніх обставинах життя нашої нації не трапилось таких подій, які дали їй надію на кращу і скору будучість, на певну національну волю і культурний розвиток, наш театр безславно загинув би, залишившись, в кращому випадку, пам'ятником невиконаних мрій на ролю театральної штуки в національному увільненню і доказом національної імпотенції та нікчемності. Але така вже сила могутня ідеї національної емансидації, що вона обхоплює собою всі сторони життя нації,— весь комплекс її інтересів і змагань, як матеріального характеру, так і духовного. Досить було впасти хоч трохи тим кайданам, які тяжили над нашою нацією і не давали їй виявляти свої творчі сили, досить було показатись першим ластівкам національної волі, в формі більш менч вільного рідного слова, як зараз же стала помітною тенденція

до шукання тривких засобів для поліпшення нашого національного життя, для вироблення форм і гарантій нашого розвитку і організації нашої національної енергії. Між іншим таку само тенденцію стало помітно і в сфері нашої театральної штуки. Зробити її культурним фактором нашого життя, реформувати її, відповідно до наших реальних потреб, внести в неї дух смілого новаторства, прицепити її живі парости європейської театральної штуки—ось до чого кликали діячів нашої сцени і українських драматичних письменників поступові верстви нашого громадянства і його ідеологи¹⁾. І ве можна сказати, щоб цей заклик залишився «гласом вопіючого в пустині» і не досяг до тих, кого кликали до нової творчості і свідомої, осяяної розумінням нових потреб національної праці. Ми не кажемо зараз про українських письменників — драматургів, які починають, хоч і по малу, але все ж давати спроби нової драми, навіяної новими факторами нашого життя і ідеями нашого часу. Відгукуватись на заклик починають і ті, хто ще до останніх часів виявляв повну національну аморфність або просто був шкодливим елементом на українській сцені. Це — та сама «шантрана», ті «варвари», які стали «притчею во языцех» і символом такого «служення» штуці, яке, властиво кажучи, нічого спільногого не має з завданнями останньої. Новий політичний рух, що обхопив собою цілу Росію і збудив політичну, класову і національну свідомість в громадянстві українському, досягнув і до недавніх парів нашого театру, примусивши і їх зупинитись над своїм становищем, критично приглянувшись до самих себе та цошукати засобів для більш людського власного життя і розумного відношення до своєї праці на сцені. «Шантрапа» хоче бути чоловіком, вона вимагає до себе поваги; вона починає бачити, хто її навмисне держав в темряві і довів до того становища, яке мало не сумежить з становищем люмпен-пролетаріату; вона сміливо, так як тільки може казати неофіт, заявляє, що антрепренер — її ворог, що він перший варвар української сцени і що вона вбиває українську штуку постільки, поскільки вона мусить виконувати, добуваючи собі шматок хліба, спекулятивні цілі антрепреньора або інтереси його кишені. Навіть більше: шантрапа не задоволяється сучасним репертуаром українського театру і об'являє війну

¹⁾ Див. наші статті на сторінках «Ради», а також статті д. Чулого і ін.—там же.

тим, що нічого спільногого не мають з українським театром, а йдуть до його тільки для того, щоб дискредітувати його чи з доброї волі чи сами того не знаючи; шантрапа каже, що вона буде боротись проти експлоатації антрепрізи, хоче їсти і жити по людському з своєї праці, хоче, щоб кожен член її стояв за всіх і всі за одного; шантрапа, словом, проснулась і починає розуміти ідеї колективизму, ідеї боротьби і свого класового становища... Звичайно, заявляє про це не вся вона, не *in pleno*. Поки що чуються тілько одинокі і не зовсім ясні голоси виразників її інтересів, що зрозуміли своє становище, своє завдання і хотять перелити свої думи та чуття в сердце та мозок цілої «шантрапи», хотять збудити в неї свідомість, потребу в спільній акції, в спільній боротьбі.

Не можна не радіти, не можна не висловити найгорячіших бажань, щоб мрії поодиноких і нечисленних ще виразників інтересів працьовників української сцени, як мога скоріше зреалізувались і допомогли вирватись «шантрапі» з тих тяжких кайданів—умовин, в яких їй доводиться тепер жити. Нема чого й казати, що боротьба акторів в справі реформи репертуару може принести реальні наслідки тільки тоді, коли вона провадиться буде спільними силами і колективними заходами. А це може статися тільки тоді, коли боротьбою буде керувати спеціальна організація акторів, все єдно, чи буде називатись вона професіональним союзом, спілкою, чи товариством українських акторів, чи театральним українським бюро. В кожнім разі, кожен, кому дорогою є реформа нашого театрального репертуару, не може не побажати успіху заходам організуватись працьовникам української сцени в відповідне професіональне товариство, поскілько тає товариство буде переслідувати не тільки ідею обопільної допомоги та інформації, а буде ще й дбати про ідейні завдання нашого театру і про реформу його відповідно до нових потреб національного життя. Але не можна не згодитись з тим, що якими б не були гарячими і переконуючими заклики наших публіцистів і театральних критиків до реформи нашого репертуару театрального, як би не хотіло цієї реформи поступове громадянство вкраїнське, ці заклики не дадуть бажаних наслідків аж доти, поки *massa працьовників української сцени* не пройметься ними і зного боку не зробить рішучих кроків в напрямку переведення їх в життя. Організовані в професіональну спілку, звязані з нею тисячами ідейних і матеріальних інтересів, актори в значній мірі можуть допомогти в цій справі, бо,

маючи безпосередні стосунки з антрепрізою, вони зможуть примусити її прислухатись до голосу пресси і громадянства. Потреба професіонального товариства українських акторів випливає, таким чином, із самого становища сучасного українського театру і із потреби реформи його, відповідно до вимог життя.

Крім того необхідність товариства має глибокий зв'язок і з матеріальними обставинами існування українських акторів, з тими умовами, серед яких їм доводиться працювати кожного дня, як робітникам певної професії, як людям, що продають свою робочу силу і добувають собі з неї необхідні засоби для прожитку. Ці обставини по самій природі своїй також самі, як і в кожній професії, як і скрізь, де панує капітал і савоярія капіталіста. Життя звичайного актора з цього боку характеризується всіма рисами нужденого життя звичайного робітника. Повна залежність од капіталу в образі антрепреньора, нікчемна заробітня плата, якої часто-густо на вистарчає навіть на прожиток; страшенна експлуатація з боку антрепреньора; брак гарантії за те, що завтра не виженуть, не одмовлять од служби за якусь дрібницю, а часто просто з примхи «власть имущих на сцені»; брак певних норм що до заробітної плати, підлягання власті антрепрізи у всіх сливе питаннях, що так чи інакше стосуються до сцени; цілковита залежність од тієї ж самої антрепрізи в матеріальних спрагах; брак медичної і юридичної безплатної допомоги; савоярія антрепрізи в сфері ріжних «вичетів», штрапів за найдрібніші провини, що часом ніяким чином не можуть бути скваліфіковані, як провини проти норм «договору» і являються наслідком широкого «усмотріння» антрепреньора; часто-густо грубе змушення над правами актора, як чоловіка, над його переконаннями, ідейними сіmpatіями, над його духовним я. Характер цих умовин можно було ще більш деталізувати, але ми гадаємо, що й поданих нами рис буде досить, щоб уявити собі повну картину того тяжкого і підяремного існування, яке випадає на долю наших акторів і ту тяжку атмосферу, в якій їм доводиться жити й працювати. Можна було ілюструвати все це в численних фактичних доказах і прикладах з життя акторів, можно було навести силу прикладів, коли акторів антрепріза буквально викидала на вулицю, часто-густо з жінкою й дітьми, одмовляла їм од служби, примушувала їх виступати і грati в гідких, розрахованих на спекулятивні цілі п'есах, ображала найсвятіші почуття актора, зневажала його як чоловіка, як горожанина, як сім'янину. Інтересуючись укра-

інським театром і між іншим життям українських акторів і з цього боку, я назбирав чимало фактів про безоглядне поводження антрепрізи з театральним персоналом і міг би оновісти, як одного актора антрепренєр примусив грati пошлу і мерзотну ролю «жіда» в «Вію» саме тоді, коли в того вмерла дитина, загрожуючи в противнім разі зараз же одмовити од служби; як інший антрепренєр, загрожуючи тим же самим, примушував актора грati тоді, як той був хворий і буквально не міг піднятись з ліжка, як антрепреньори знижували місячну плату, ламаючи вмову, як вони не доплачували, робили «вичеты» і штрафи і т. і. Але поки що ми не будемо спинятись над цим, сподіваючись більш докладно договорити про це в ширшій праці про сучасний стан українського театру і в звязку з тією анкетою, яку ми оголосили в часописах з цією метою. Досить сказати, що в відносинах антрепрізи до театрального персоналу панує повна безконтрольність, визиск і утишки. Є звичайно де які винятки, але вони мають виключний поєдинчий характер і не змінюють суті діла. Сваволя, безконтрольність і утиск—з одного боку, і повна залежність—з другого,—ось коротка, але справедлива і відповідаюча фактам формула справжніх відносин між українським театральним персоналом і антрепрізою. Боротись проти такого стану речей, що панує на нашій сцені, кожному окремому акторові нарізно немає ніякої змоги; його заходи попішати своє матеріальне становище, оборонити свої людські права, в тій чи іншій мірі вплинути на характер репертуару, прищепити останньому хоч якусь ідейність і серйозність—засуджені зарані на безрезультатність, яка в кращому разі не окошиться на його власній особі,—здебільшого ж вона кінчиться зовсім небажаними з матеріального боку для нього наслідками: актор або примушений буде сам залишити посаду, або приневолений буде до цього антрепрізою. Тут «один в полі не воїн». Потрібна спілка, координована боротьба всіх, хто відчуває на своїй шкірі весь тягар тих обставин, які панують тепер на українській сцені, і призводять українського актора з правового та матеріального боку до становища пролетарія—раба антрепрізи. Очевидно, що единою формою такої боротьби, найбільш успішною, як показує практика професіонального руху робітників в Європі, та почасти і в Росії, і найбільш відповідаючу потребам кожної окремої професії, являється спільній професіональний союз українських акторів, головною метою котрого, крім чисто ідейних завдань, було б завдання поліпшення матеріального становища українського актора і

охорона його професіональних інтересів, як робітника, в відносинах до антрепрізи.

Метою союза українських акторів чи професіонального товариства опреділяється і його склад: до його можуть входити тільки ті працьовники української сцени, хто заінтересован справою матеріального поліпшення діячів останньої і відчуває на собі весь тягар ексилотації і безконтрольного панування антрепрізи. Очевидно, що тим діячам сцени, що належать до противного табору, в такому професіональному товаристві нема чого робити. До категорії таких діячів сцени треба зарахувати всіх тих, хто виконує адміністративні обов'язки на ній і має право одмовляти акторові од служби, робити йому догани, має право накладати штрафи і робити з його жалування «вичеты». Вияснивши в загальних рисах становище працьовника української сцени і прийшовши до того виводу, що єдиним засобом, через який він може поліпшати своє становище, є професіональний союз, ми примушені будемо згодитись, що такий союз не повинен обмежувати своєї діяльності однією тільки інформаційною стороною. Колиб з проектованим товариством українських акторів сталося так, воно сливе нічим не покращало б їхнього становища і не допомогло б їм в їхній боротьбі з антрепрізою. Товариство повинно обхоплювати комплекс всіх інтересів українського актора, звязаних з сценою, з театральною професією і у всіх оцих інтересах допомогати йому. Тільки в такому разі воно може справдити надії і змагання тих, кого визискує антрепріза, до крашого матеріального заробітку, до більш забезпеченого з юридичного боку становища на сцені і ідейного впливу на характер репертуару і цілу діяльність певної труппи. Виробляючи статут товариства, з'їзд українських акторів повинен зазначити в ньому відповідними пунктами всі головні завдання свого професіонального товариства, бо тільки в такому разі це товариство може стати за близьку і рідну українському акторові організацією, приспособлену до його потреб і інтересів. Про все це треба пильно подбати ініціаторам справи і покласти всі сили, щоб заінтересувати нею ширші кола діячів української сцени. З огляду на це ми не можемо не зробити закида артистам з трупки Прохоровича за те, що вони вели справу підготовки з'їзду українських акторів на пів-таемничо. Таку справу, як справа організації працьовників данної професії, треба зразу-ж ставити широко і одверто, виносячи її за межі якихсь окремих ячеек та окремих театральних гуртків. Підготовча робота по скликанню

з'їзда, поставлена широко, може заінтересувати найбільш активних і свідомих акторів по окремих трупах, а це не може не відбитись позитивним чином на успіху справи. Не кажучи вже про те, що такі актори сталиб пропагандистами та агітаторами ідеї професіонального союза, вони б під час підготовчої праці, на живому ділові при обмірковуванні статута, при виробленні організаційних форм товариства і виясненні його найближчих завдань, могли б формувати свої погляди на характер і завдання своєї професії, заінтересовуватись справою організації, сепаріувати з поміж себе найбільш свідомих, розумних і діяльних товаришів, які б потім могли стати за діячів і керманичів професіонального товариства. На великий жаль доси ця сторона справи поставлена була не так як слід,— через те організація першого з'їзду українських акторів і не дала певних бажаних результатів. Не можна, через це, не побажати, щоб до другого з'їзду організатори його усунули це гальмо і подбали про те, щоб справа із з'їздом приняла як мoga ширший розголос та популярність і не тільки в спеціально заінтересованих кругах українського театрального світа, але й по за межами його, в пресі і серед поступових верств українського громадянства. При допомозі поступової пресси — і між іншим української—справа організації професіонального товариства українських артистів піде значно наперед і створить сприяючу моральну атмосферу для реалізації мрій працьовників української сцени на поліпшення своєї власної долі і загальних умових для розвитку української сцени. Без широкої постанови справи по окремих трупах українських і в пресі—як українській так і російській,—організація професіонального товариства скоро може лопнути, а коли й стане на ноги, то ґрунт під нею буде не трівкий і не сприяючий для розвитку. «Скороспілі» завше лопаються і ставати на ноги їм знову буває дуже і дуже тяжко. Краще вже раніш підготовити ґрунт для організації, створити відповідну атмосферу для неї і тільки вже тоді приступати до діла.

Ми не будемо спинятись над технікою організації з'їзду українських акторів і над проектом того статута, який мусить нормувати внутрішнє життя майбутнього товариства і встановляти напрям його діяльності. Це вимагало од нас ширших критичних уваг, яких ми зараз не можем висловити, не маючи ще під руками проекта статута. Його ще не оголошено в пресі, і через це ми поки що обмежимось тільки увагами з приводу самого факту збудження професіональної і

ідейно-національної свідомості нужденних працьовників української сцени. Залишаючи за собою право висловитись з приводу більш конкретних наслідків підготовчої праці по організації з'їзду діячів української сцени, ми скінчимо свої уваги бажанням більшої енергії і активності ініціаторам дорогої для кожного свідомого і поступового громадянина справи. Організація професіонального товариства українських акторів є сімптом нових ідейних і свідомих течій серед працьовників нашої сцени, які ще може тільки ледве пробуваються через кригу зоскорузlosti та артистичного отупіння, але, при активній ініціативі безпосередньо звязаних з театром діячів і при моральній допомозі громадянства, можуть в розвитку своєму набрати сили і стати одним із значних факторів в так необхідній і пекучій тепер реформі нашого національного театру.

Будемо ж сподіватись, що ініціатори з'їзда українських артистів не покинуть початої ними справи і покладуть всі сили, щоб довести її до кінця.

С. Петлюра.